

ĐẠO ĐỨC CÁCH MẠNG VÀ VIỆC XÂY DỰNG NHÂN CÁCH CON NGƯỜI VIỆT NAM

ĐỊNH HƯỚNG GIÁ TRỊ ĐẠO ĐỨC CÁCH MẠNG - GIỮ VỮNG NỀN TẢNG NHÂN CÁCH CỦA THANH NIÊN TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY

NGUYỄN VĂN CÔNG - LÊ PHẠM PHƯƠNG LAN (*)

“**C**hú trọng xây dựng nhân cách con người Việt Nam về lý tưởng, trí tuệ, đạo đức, lối sống, thể chất, lòng tự tôn dân tộc, trách nhiệm xã hội, ý thức chấp hành pháp luật, nhất là trong thế hệ trẻ”¹ là vấn đề luôn được sự quan tâm của Đảng ta. Hiện nay, đất nước ta đang trong tiến trình mở cửa, hội nhập quốc tế để phát triển. Song, vấn đề đạo đức xuống cấp ở một bộ phận giới trẻ trở thành vấn đề quan tâm đặc biệt của toàn xã hội, đã và đang đặt ra nhiều nội dung cần giải quyết, trong đó vấn đề xây dựng nguồn lực con người nói chung và sự định hướng giá trị đạo đức cách mạng là yêu cầu cấp thiết.

Đạo đức cách mạng chứa đựng những giá trị được thể hiện trong ý thức, thái độ, chuẩn mực, các hành vi đạo đức và hướng tới cái thiện - giá trị đạo đức lớn nhất làm nên cái “gốc” - giá trị nhân văn đích thực của con người. Trên lĩnh vực tư tưởng, đạo đức, lối sống thì đó là sự đấu tranh giữa cái tốt và cái xấu, giữa thiện và ác, giữa lợi ích cá nhân và lợi ích tập thể mà cao hơn là giữa cái mới, cái tiến bộ và cái lỗi thời, lạc hậu. Vì lẽ đó, định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên Việt Nam trong giai đoạn hiện nay trở thành một vấn đề được toàn xã hội quan tâm. Giá trị đạo đức cách mạng có thể được coi là

những cái được con người lựa chọn và đánh giá như việc làm có ý nghĩa tích cực đối với đời sống xã hội, được lương tâm đồng tình và dư luận biểu dương. Theo đó, giá trị đạo đức cách mạng của thanh niên Việt Nam trong giai đoạn hiện nay được biểu hiện tập trung trong hệ thống phẩm chất, chuẩn mực đạo đức cơ bản để điều chỉnh nhận thức, thái độ, hành vi của con người mang ý nghĩa xã hội cao cả. Cương lĩnh xây dựng đất nước thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội (Bổ sung, phát triển 2011) được Đại hội XI của Đảng thông qua đã xác định: “Xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, phát triển toàn diện, thống nhất trong đa dạng, thấm nhuần sâu sắc tinh thần nhân văn, dân chủ, tiến bộ; làm cho văn hóa gắn kết chặt chẽ và thấm sâu vào toàn bộ đời sống xã hội, trở thành nền tảng tinh thần vững chắc, sức mạnh nội sinh quan trọng của phát triển”². Theo UNESCO, thì giá trị đạo đức thể hiện ở các khía cạnh sau: Nhân phẩm, bình đẳng xã hội, tự do và tinh thần nhân đạo, khoan dung, mà cụ thể là lý tưởng nhân đạo, chính sách nhân đạo, lối sống nhân đạo, vẻ đẹp tâm hồn, hòa bình – hợp tác, bình đẳng – công lý, nhân quyền, dân quyền, là lòng vị tha...

Định hướng giá trị đạo đức cách mạng là cấu tạo tâm lý của nhân cách, là cơ sở hình thành

(*) ĐH Nguyễn Huệ- Bộ Quốc Phòng.

¹ Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr. 126

² Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr. 76

hành vi, thúc đẩy con người hành động theo những chuẩn mực, phù hợp với giá trị xã hội. Định hướng giá trị đạo đức có vai trò hết sức quan trọng đối với sự hình thành và phát triển nhân cách, góp phần xây dựng lý tưởng, niềm tin cách mạng, hình thành đạo đức lối sống, thúc đẩy động cơ lập thân, lập nghiệp, trách nhiệm của mỗi công dân.

Thanh niên là những người cùng khoảng thế hệ, đang trưởng thành về mặt xã hội, tương đồng về lứa tuổi, về nhận thức và tình cảm, cả về vị trí xã hội trong gia đình, cả về trình độ học vấn và mức độ phát triển nhân cách... Sinh ra và lớn lên trong hoàn cảnh đất nước đã thanh bình. Thanh niên đã có sự phát triển khá hoàn thiện về mặt thể chất, nhưng họ còn kém ổn định về mặt nhân cách. Họ thường tỏ ra nhạy cảm với cái mới, sôi nổi, có quyết tâm cao, nhiệt tình, nhưng còn biểu hiện thiếu chín chắn, khả năng tự kiểm chế kém cũng như chọn lọc khi tiếp thu, lĩnh hội... Chính vì vậy mà đời sống tâm lý, tinh thần của thanh niên biến động nhanh, đồng thời với nó là một số thuộc tính tâm lý nhân cách chưa hoàn toàn định hình. Mặt khác, do yếu tố khách quan là cư dân nước ta làm nông nghiệp vẫn chiếm tỷ lệ cao, nên số thanh niên xuất thân từ gia đình nông dân chiếm một số lượng lớn. Vì vậy, nhân cách thanh niên mang khá nhiều dấu ấn tâm lý của giai cấp nông dân. Trong đó có nhiều đức tính tích cực của nông dân Việt Nam như: sự cần cù trong lao động, sự chân thành, thật thà, mộc mạc trong quan hệ, sự giản dị trong lối sống. Tuy nhiên, trong nhân cách của họ cũng mang ít nhiều nét tiêu cực của tâm lý nông dân. Đó là: gia trưởng, thiếu dân chủ, tư tưởng đẳng cấp, tính thiếu cận; dễ bị hấp dẫn bởi những lợi ích trước mắt, bộ phận; dễ thỏa mãn dừng lại; tư tưởng cục bộ địa phương; sự tùy tiện, vô nguyên tắc... Những nét tâm lý tiêu cực vừa kể trên thường có ảnh hưởng bất lợi tới quá trình định hướng giá trị nhân cách thanh niên hiện nay. Đặc biệt, những vấn đề kinh tế và đời sống trước mắt đã trở thành mục tiêu quan tâm hàng ngày của nhiều con người

trong xã hội. Sự đan xen lẫn nhau giữa các lợi ích xã hội, lợi ích nhóm và bản thân từng người diễn ra khá phong phú. Mặt khác, khi đất nước chuyển sang nền kinh tế thị trường đã dẫn đến những biến đổi, gia tăng tính phức tạp của các mối quan hệ, giao lưu văn hoá. Những biến đổi về kinh tế - xã hội đang diễn ra nhanh chóng ở Việt Nam, nhiều giá trị xã hội đang bị tác động ảnh hưởng mạnh bởi xu thế toàn cầu hóa, trong đó có sự đan xen giữa những giá trị truyền thống và các giá trị hiện đại tạo nên cuộc đấu tranh trong quá trình tiếp nhận và hình thành định hướng giá trị của mỗi cá nhân cũng như trong cộng đồng. Đồng thời, cùng với những thắng lợi của sự nghiệp đổi mới, những tiến bộ của cuộc sống xã hội đã làm mở rộng đáng kể các nhu cầu của xã hội và của mỗi cá nhân. Tất cả đã làm cho thế giới nội tâm của con người cũng phức tạp hơn, vừa có nhiều thuận lợi đồng thời cũng không ít khó khăn trong đời sống tinh thần của thế hệ trẻ.

Xu hướng chung của thanh niên Việt Nam hiện nay là không ngừng rèn luyện, tu dưỡng đạo đức, lối sống, nỗ lực vươn lên trong học tập, lao động; sống nhân ái, có trách nhiệm và biết chia sẻ với cộng đồng; luôn thể hiện thái độ lên án, phản đối cái xấu, cái ác mà đi liền với nó là những hành động cụ thể để cùng tạo dựng môi trường xã hội lành mạnh hơn. Song, vẫn còn một bộ phận không nhỏ trong xã hội, trước hết là trong giới trẻ, phẩm chất cách mạng, mục tiêu lý tưởng và niềm tin bị suy giảm. Không ít kiểu sống buông thả, tự do vô kỷ luật đã ảnh hưởng xấu đến thanh niên nói chung và nhân cách nói riêng. Thanh niên sống thiếu trách nhiệm với bản thân, gia đình và xã hội; vướng vào những thói hư, tật xấu, tệ nạn xã hội; nguy hiểm hơn là sự lệch lạc trong nhận thức về giá trị và định hướng giá trị. Tuổi của tội phạm có xu hướng trẻ hơn, mức độ phạm tội có xu hướng nghiêm trọng hơn. Việc giáo dục lý tưởng, giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên diễn ra chưa thường xuyên, hiệu quả có lúc còn hạn chế. Đảng ta chỉ rõ: "Chưa giải quyết mối quan hệ

giữa tăng số lượng, quy mô với nâng cao chất lượng, giữa dạy chữ và dạy người”³. “Môi trường văn hóa bị xâm hại, lai căng, thiếu lành mạnh, trái thuần phong mỹ tục, các tệ nạn xã hội, tội phạm và sự xâm nhập của các ấn phẩm và dịch vụ độc hại làm suy đồi đạo đức, nhất là trong thanh, thiếu niên, rất đáng lo ngại”⁴. Nghị quyết Hội nghị Trung ương IV về: “Một số vấn đề cấp bách về xây dựng Đảng hiện nay” đã chỉ rõ: “Một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên, trong đó có những đảng viên giữ vị trí lãnh đạo, quản lý, kể cả một số cán bộ cao cấp, suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống với những biểu hiện khác nhau về sự phai nhạt lý tưởng, sa vào chủ nghĩa cá nhân ích kỷ, cơ hội, thực dụng, chạy theo danh lợi, tiền tài, kèn cựa địa vị, cục bộ, tham nhũng, lãng phí, tùy tiện, vô nguyên tắc...”, trong đó tất nhiên thanh niên chiếm tỉ lệ nhất định.

Do vậy, định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên Việt Nam trong giai đoạn hiện nay là toàn bộ các hoạt động nghiên cứu xác định đúng đắn yêu cầu khách quan của sự nghiệp đổi mới đất nước gắn với quá trình hội nhập khu vực và quốc tế, từ đó xác định hệ thống giá trị, chuẩn mực đạo đức của thanh niên Việt Nam sao cho phù hợp với sự phát triển của đất nước; chủ động xây dựng những chương trình hành động, tác động có định hướng tới mỗi tổ chức, cá nhân, mọi ngành, mọi cấp làm cho thanh niên tự nhận rõ mục tiêu, lý tưởng và những giá trị, chuẩn mực đạo đức mới nhằm giải quyết đúng đắn các mối quan hệ xã hội rất đa dạng, phức tạp trong quan hệ với Tổ quốc, nhân dân, đồng chí, đồng đội, bạn bè quốc tế, kẻ thù. Định hướng giá trị đạo đức cho thanh niên là một quá trình lâu dài và phức tạp, phải tuân theo logic của quá trình phát triển tâm sinh lý; dưới sự tham gia và tác động của nhiều yếu tố chủ quan, khách quan.

Chúng tôi đưa ra một số giải pháp nâng cao hiệu quả việc định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên:

Một là, làm cho thanh niên nhận thức rõ sự định hướng của Đảng trong sự nghiệp đổi mới đất nước đối với thanh niên. Đảng ta xác định: “Làm tốt công tác giáo dục chính trị, tư tưởng, truyền thống, lý tưởng, đạo đức và lối sống; tạo điều kiện học tập, lao động, giải trí, phát triển thể lực, trí tuệ cho thế hệ trẻ. Khuyến khích cổ vũ thanh niên nuôi dưỡng ước mơ, hoài bão lớn, xung kích sáng tạo, làm chủ khoa học, công nghệ hiện đại. Hình thành lớp thanh niên ưu tú trên mọi lĩnh vực, kế tục trung thành và xuất sắc sự nghiệp cách mạng của Đảng, của dân tộc, góp phần quan trọng vào sự nghiệp đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa, xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa”⁵. Thanh niên là người chủ tương lai của đất nước. Vì thế, có những hiểu biết nhất định về các chuẩn mực đạo đức cũng như tình hình của đất nước hiện nay, dù đã sống trong hoà bình, độc lập, thống nhất, nhưng âm mưu và hành động phá hoại, xâm lược của chủ nghĩa đế quốc và các thế lực thù địch vẫn tồn tại. Nhiệm vụ xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam xã hội chủ nghĩa luôn là hai nhiệm vụ chiến lược xuyên suốt mà toàn Đảng, toàn dân ta quyết tâm thực hiện thắng lợi. Độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội trở thành mục tiêu, lý tưởng chính trị xuyên suốt của toàn dân tộc; đồng thời là nền tảng nảy sinh những giá trị, chuẩn mực đạo đức mới tốt đẹp. Dân tộc Việt Nam trải qua lịch sử mấy ngàn năm dựng nước và giữ nước, các thế hệ con người Việt Nam đã đồng tâm hiệp lực, cùng nhau viết nên những trang sử truyền thống rất vẻ vang. Từ khi có Đảng, có Bác Hồ lãnh đạo, cách mạng đã bước sang một thời kỳ phát triển mới gắn độc lập dân tộc với chủ nghĩa xã hội, mở ra khả năng thực hiện trọn vẹn mục tiêu giải phóng dân tộc, giải phóng giai cấp, giải phóng xã hội, giải phóng

³. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr. 167

⁴. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr. 169

⁵. Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr. 243

con người. Đó là những tiền đề mới thuận lợi để định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên Việt Nam trong giai đoạn hiện nay.

Hai là, cần tạo một môi trường giáo dục thuận lợi để thanh niên nhận thức rõ biểu hiện đặc thù của hệ thống giá trị của con người Việt Nam hiện nay trong định hướng giá trị đạo đức cách mạng. Đó sẽ là sự vận dụng tổng hợp của những hệ giá trị: tinh thần truyền thống dân tộc; giá trị, chuẩn mực đạo đức của con người Việt Nam trong cách mạng giải phóng dân tộc ở thế kỷ XX; giá trị đạo đức mới đang hình thành trong sự nghiệp đổi mới trong những năm đầu của thế kỷ XXI; tinh hoa giá trị đạo đức của các dân tộc khác trên thế giới đã được tiếp thu. Những giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam được cố Giáo sư Trần Văn Giàu khái quát: Yêu nước, cần cù, anh hùng, sáng tạo, lạc quan, thương người, vì nghĩa.

Đó cũng là những giá trị đạo đức cơ bản nhất đã được hình thành suốt chiều dài lịch sử dựng nước đi đôi với giữ nước của dân tộc ta, và hiện nay vẫn tiếp tục là mạch nguồn trong định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên Việt Nam trong thời kỳ đổi mới, mở cửa, hội nhập kinh tế quốc tế. Định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên Việt Nam trong mở cửa, hội nhập kinh tế quốc tế hiện nay cần biết kế thừa trực tiếp những giá trị đạo đức đã được hình thành trong cao trào cách mạng giải phóng dân tộc dưới sự lãnh đạo của Đảng và Bác Hồ, gắn độc lập dân tộc với chủ nghĩa xã hội, đồng thời bao gồm những giá trị được hình thành từ chính công cuộc đổi mới, trong hội nhập và phát triển.

Ba là, định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên Việt Nam trong giai đoạn hiện nay cần chủ động xây dựng những chương trình hành động cụ thể có tác động mạnh mẽ đến cá nhân và tổ chức. Định hướng giá trị đạo đức cho thanh niên hiện nay cần đặc biệt coi trọng hoạt động giáo dục đạo đức sâu rộng trong nhân dân kết hợp chặt chẽ với các phong trào thi đua yêu nước và xây dựng môi trường văn hoá. Đối tượng cần giáo dục là tất cả mọi người, trong mọi ngành,

mọi cấp. Đặc biệt, đội ngũ thanh niên là học sinh, sinh viên cần được chăm lo giáo dục sâu sắc, kết hợp chặt chẽ giữa dạy chữ và dạy người, giữa trang bị tri thức với giáo dục đạo đức cách mạng, bởi thanh niên chính là những người trực tiếp tham gia các tổ chức tuyên truyền, giáo dục giác ngộ quần chúng đoàn kết chặt chẽ, quyết tâm thực hiện thắng lợi hai nhiệm vụ chiến lược xây dựng và bảo vệ Tổ quốc xã hội chủ nghĩa, biến nhiệm vụ chính trị trở thành lẽ sống, niềm tin, lương tâm, nghĩa vụ đạo đức của mỗi người dân yêu nước. Đổi mới nhận thức về giá trị đạo đức và giáo dục đạo đức cách mạng, cập nhật các giá trị đạo đức mới, phù hợp xu hướng phát triển của thời đại. Đổi mới nội dung, phương pháp giáo dục đạo đức cho thanh niên. Đa dạng hoá các hình thức tổ chức giáo dục đạo đức, gắn quá trình giáo dục với tự giáo dục của thanh niên. Giáo dục định hướng giá trị đạo đức cách mạng hiện nay có mối quan hệ chặt chẽ với giáo dục chính trị, pháp luật, kỷ luật và giáo dục lòng yêu nước trong mỗi thanh niên Việt Nam. Bởi vì, yêu nước luôn là giá trị đạo đức cao nhất, là sợi chỉ đỏ xuyên suốt toàn bộ lịch sử dân tộc Việt Nam, là cơ sở tinh thần tạo nên sức sống trường tồn của dân tộc. Phải thực sự gắn liền với yêu chủ nghĩa xã hội. Chỉ có như vậy, mỗi người thanh niên Việt Nam yêu nước, dù ở trong bất cứ hoàn cảnh nào đều một lòng hướng về Tổ quốc thân yêu của mình để phấn đấu, hy sinh, cống hiến hết mình vì một nước Việt Nam hùng cường có thể sánh vai cùng các nước trên thế giới.

Bốn là, thông qua xây dựng môi trường xã hội trong sạch, lành mạnh, mang ý nghĩa giáo dục cao để nâng cao bản lĩnh cá nhân cho thanh niên. Bản lĩnh là năng lực làm chủ cuộc sống và hoạt động của con người, là “*năng lực Người*” với vai trò độc tôn, có một không hai của con người trong thế giới. Bản lĩnh phản ánh trình độ làm chủ, khẳng định vai trò chủ thể của con người, trong mối quan hệ biện chứng giữa con người với thế giới và với chính mình. Như vậy, bản lĩnh là một phẩm chất xã hội cơ bản, tổng hợp

của con người, bảo đảm cho con người làm chủ cuộc sống và hoạt động của mình, vững vàng trước mọi khó khăn thử thách, kiên quyết đạt đến mục đích.

Đứng trước những tác động tác động trái chiều, đặc biệt là những tác động tiêu cực từ mặt trái kinh tế thị trường càng đòi hỏi Đảng, Nhà nước và cả hệ thống chính trị của chúng ta phải nỗ lực xây dựng môi trường xã hội lành mạnh. Môi trường xã hội lành mạnh gần gũi hằng ngày, hằng giờ sẽ tác động đến sự hình thành, phát triển nhân cách, đến tính tích cực rèn luyện đạo đức lối sống của thanh niên. Nếu thanh niên được học tập, rèn luyện, cống hiến trong một môi trường xã hội mà ở đó mục đích, lý tưởng được xác định đúng đắn với các mối quan hệ xã hội lành mạnh và được xây dựng trên cơ sở sự đoàn kết, quan tâm giúp đỡ lẫn nhau, sự chân thành, cởi mở, nhân ái, nhân văn và tinh thần gắn bó yêu thương giúp đỡ lẫn nhau thì sẽ tạo nên động lực thôi thúc thanh niên phát huy được tính tích cực, nỗ lực vươn lên trong học tập, rèn luyện đạo đức lối sống. Ngược lại, nếu thanh niên bị rơi vào môi trường sống và rèn luyện mà ở đó thiếu những thiết chế, quy chế hoặc sự buông lỏng việc duy trì các hoạt động xã hội của các đoàn thể, chính quyền; hay không có sự đòi hỏi, yêu cầu cao lẫn nhau trong tập thể; những hành động tích cực không được ủng hộ, những lợi ích vật chất, tinh thần chính đáng không được quan tâm... cũng sẽ gây nên những cản trở lớn, làm giảm tính tích cực phấn đấu vươn lên của thanh niên. Như vậy, môi trường xã hội thuận lợi hay không thuận lợi đều ảnh hưởng đến động cơ, thái độ và tính tích cực, nỗ lực, tính sáng tạo của thanh niên trong quá trình rèn luyện đạo đức, lối sống. Do đó Đảng, Nhà nước

và cả hệ thống chính trị cần không ngừng xây dựng môi trường xã hội lành mạnh, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần... xã hội để làm cơ sở quan trọng tạo nên tính tích cực phấn đấu cho thanh niên.

Năm là, phát huy vai trò tự giáo dục, tự rèn luyện của thanh niên. Giá trị đạo đức cũng như định hướng giá trị đạo đức thực sự hiệu quả khi thanh niên phát huy tốt vai trò của nội lực, đó chính là khả năng tích cực tự tu dưỡng, tự rèn luyện bản thân. Trên cơ sở hệ thống những giá trị được trang bị cần phải biết tiếp thu có chọn lọc, biết phê phán, đấu tranh với những cái xấu, cái tiêu cực và đồng thời phát huy những giá trị mới, phù hợp và vận dụng vào cuộc sống lao động, học tập của từng cá nhân cũng như trong hoạt động cộng đồng. Hơn nữa, những giá trị đạo đức nói chung và đạo đức cách mạng nói riêng rất khó có thể định lượng, do đó mỗi thanh niên cần phải thường xuyên tự rèn luyện để chuyển hóa thành thói quen và hành vi đạo đức, làm cơ sở bền vững để xem xét, đánh giá cũng như quá trình điều chỉnh, điều khiển hoạt động theo các giá trị chuẩn mực.

Tóm lại định hướng giá trị đạo đức cách mạng là vấn đề có ý nghĩa quan trọng và cần thiết. Để định hướng giá trị đạo đức cách mạng cho thanh niên trong sự nghiệp đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, thiết nghĩ những giải pháp nêu ra chính là những nhân tố cơ bản và nếu được thực hiện đồng bộ không quá xem trọng hoặc coi nhẹ giải pháp nào sẽ là những hoạt động tích cực của xã hội để nâng cao chất lượng đạo đức cách cho thanh niên, giữ vững nền tảng nhân cách cho thanh niên trong giai đoạn hiện nay.

